[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

نقش سازمان‌های مردم نهاد و رهبران محلی در توسعه روستایی

نمونه موردی: بندر لافت

مهران علی‌الحسابی *

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰۸/۰٤
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۰۱/۲۳

چکیده

مشارکت مردم در طرح‌های توسعه، موضوعی است که در سال‌های اخیر مورد توجه بسیار قرار داشته و پژوهش‌ها و متون تخصصی نیز در این مورد به نظریه‌پردازی پرداخته و تعاریف، فرضیه‌ها و روش‌های مختلفی ارائه نموده‌اند. از آنجا که مردم خود به‌عنوان افراد ذینفع و مخاطبین برنامه‌های عمرانی مطرح‌اند، همفکری، همکاری و مشارکت آنان در فرایند تهیه و اجرای این برنامه‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار بوده و بسیار سودمند است. به‌دلیل ویژگی‌های حاکم بر جامعه روستایی، به‌ویژه انسجام اجتماعی، غنای فرهنگی و ظرفیت‌های کالبدی، و با توجه به زمینه مشارکت میان روستائیان، این امر به مثابه امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر تلقی شده و می‌تواند به‌عنوان راهبردی اصلی در توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی روستاها مطرح گردد. این در حالی است که در واقعیت و در مقام عمل، برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای پروژه‌های مختلف در روستاها یا به‌طور کلی بدون مشارکت مردم روستا انجام می‌شود و یا مشارکت به معنای واقعی در آن صورت نمی‌پذیرد و در خوش‌بینانه‌ترین حالت، با استفاده از مشارکت شعاری از مردم استفاده ابزاری صورت می‌گیرد. در عین حال مشارکت فعال روستائیان در برنامه‌های توسعه کالبدی روستاهایشان رویکردی مهم در راستای بها دادن به نقش مردم است که توان‌بخشی و ابتکار عمل خود روستائیان را به‌دنبال دارد تا خود آن‌ها با توجه به نیازهایشان در عمران روستا مشارکت داشته باشند. در صورتی‌که مشارکت مردم در روند برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های عمران روستائی تلاشی جهت‌دار، داوطلبانه، و با نظارت و هماهنگی نهادهای مردمی سازمان‌یافته در خود روستا باشد، علاوه بر آنکه موجبات ایجاد همدلی و همبستگی بین مردم را فراهم می‌نماید، زمینه‌ساز توسعه روستایی با سرعت بیشتر و ابعاد وسیع‌تر و کاراتر است. تحقق این امر نیازمند شناخت جامع از روش‌ها و زمینه‌های مشارکت مردم روستاها در فرایند عمران روستاها و ظرفیت‌هایی است که جز با نگاه دقیق در مقیاس محلی و خرد، قابل بهره‌برداری نیستند. در این مقاله تلاش خواهد شد تا ضمن طرح ویژگی‌های مشارکت مردمی، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و ارکان آن‌ها در تحقق مشارکت بررسی شده و حضور این نهادها در این راستا لازم و اجتناب‌ناپذیر معرفی گردد. در بخش نخست مقاله ضمن طرح مبانی نظری مشارکت و بیان اهداف و روش های آن، ویژگی‌های مشارکت مردمی از خلال ادبیات مشارکت و از زبان متخصصین و صاحبنظران این موضوع تبیین می‌گردد. بخش دوم مقاله نیز به بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و چگونگی تجلی مشارکت مردمی در بندر لافت اختصاص یافته و تجربه برنامه ریزی توسعه و طراحی کالبدی در بخش‌هایی از این روستا توصیف گردیده است. هدف مقاله آن است که نقش و حضور مردم و کارشناسان در هدف‌گذاری و تبیین سیاست‌های توسعه روستایی را توأمان و ضروری معرفی نموده و این واقعیت را خاطرنشان نماید که به‌رغم آنکه روستائیان ما هنوز وارد سطوح بالای مشارکت مانند خودانگیختگی نشده‌اند، اما دربسیاری از جوامع روستایی ظرفیت ارزشمند و بالایی جهت مشارکت فعالانه وجود دارد که بهره‌گیری از آن سرعت و کیفیت توسعه و عمران روستاها را دوچندان خواهد ساخت.

واژگان کلیدی: مشارکت، توسعه روستایی ، طراحی روستایی ، طراحی مشارکتی ، سازمان‌های مردم‌نهاد ، بندر لافت.

---

* دکترای طراحی شهری، استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران.

– تقدیم به اعضای شورای اسلامی بندر لافت.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

مقدمه

مفهوم مشارکت در روزگار حاضر و تجلی آن در جوامع بشری موضوعی بسیار پراهمیت تلقی می‌گردد. این اهمیت تنها ناشی از این نیست که مشارکت مردم در اداره امور جامعه خود، به مثابه ابزاری تلقی می‌شود که موجب تقسیم مسئولیت‌های جمعی شده و شراکت همه مردم در کارها و دستیابی به اهداف گروهی را تسهیل می‌نماید؛ بلکه امروزه مشارکت مردمی علاوه بر اینکه روش و ابزاری جهت نیل به اهداف جمعی است، خود از اهداف اصلی توسعه پایدار اجتماعی، فرهنگی به‌شمار می‌آید و توسعه همه‌جانبه اجتماعی- سیاسی و حتی اقتصادی جوامع در گرو و وابسته به آن پنداشته می‌شود.

مشارکت در جامعه انسانی بالندگی فردی و حس تعلق جمعی را پدید آورده و موجب می‌شود تا بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی جای خود را به احساس وابستگی و مسئولیت بدهد. این در صورتی است که شرایط تحقق و اجرای مشارکت واقعی در جامعه فراهم شده و اراده اجرایی، قوانین، نهادها و سازمان‌های اجتماعی مناسب برای ترویج مشارکت و تجلی آن پدید آید. آحاد جامعه روستایی به دلایل مختلف از جمله روابط اجتماعی نزدیک، مدیریت محلی و نظام ریش سفیدی، عدم حضور و دخالت دولت و نهادهای دولتی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی و استعدادهای مردمی، همواره از ظرفیت مشارکتی بالایی برخوردار بوده‌اند و به‌ویژه در گذشته بیشتر امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی اقدامات عمرانی در روستاها با استفاده از این ظرفیت‌ها و توسط خود مردم و با همفکری و همیاری روستائیان انجام می‌گرفت. با توسعه قدرت و تسلط نهادهای دولتی در روستا و حضور و فعالیت این نهادها در امور روستاها، به تدریج ظرفیت‌های مشارکت مردمی در روستاها تضعیف شده و زمینه‌های تجلی مشارکت مردمی در این جوامع کمرنگ گردید. روند موجود در اداره روستاها نیز، به‌رغم آنکه شوراهای اسلامی به‌عنوان نهاد منتخب مردم و مظهر مشارکت مردمی روستایی ظهور یافته و به فعالیت پرداختند، اما به دلایل ساختاری و به‌ویژه وجود شرایط متفاوت در مشارکت‌کنندگان و نمایندگان آنان نتوانسته است تحقق مشارکت واقعی مردم در روستاها را تسریع نماید. در این میان وجود ظرفیت‌ها و استعدادهای لازم در مردم و سازمان‌های مردم نهاد و حضور رهبران محلی آگاه و فعال، روند تحقق و تجلی مشارکت را تسریع می‌نماید.

مشارکت ابزاری برای توسعه

مفهوم مشارکت

مشارکت[1] کلمه‌ای است عربی از باب مفاعله و معادل فارسی آن همیاری، همراهی، شریک و همدست شدن در کارها و همکاری کردن است. به عبارت دیگر مشارکت به معنای شریک کردن متقابل در امری است (سعیدی، محمدرضا، ۱۳۸۲، ۱۷). ریشهٔ لاتین این کلمه از واژه (participate) به معنای با خود داشتن و از نفس خویش چیزی از غیرداشتن، سهمی در چیزی غیر از خود داشتن است. در دایرةالمعارف علوم اجتماعی نیز مشارکت به معنای شرکت فعالانه انسان‌ها در حیات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و به‌طور کلی تمامی ابعاد حیات خود آمده است (ساروخانی، ۱۳۷۰). نظر به اینکه بنیاد و سرچشمه به وجود آمدن فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، مشارکت مردم در امور مختلف بوده است، واژه مشارکت نیز به دلیل گستردگی معنی و ویژگی خاص آن در تاریخ زندگانی اجتماعی انسان‌ها به صور و مفهوم‌های گوناگون به‌کار رفته و در زبان فارسی واژگانی چون تعاون، همکاری، همیاری، تشریک مساعی، یادگیری، کمک متقابل، کنش متقابل، همنوایی، مبادله افکار، بسیج مردم، سهیم شدن، مردم سالاری، مسئولیت‌پذیری، خودیاری،

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

تعامل، تلاش مشترک، همفکری، مددکاری، یاوری، دستگیری و ... برای این مفهوم به‌کار رفته است. برخی از صاحب‌نظران مشارکت را به معنی شرکت فعالانه افراد در حیات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و به‌طورکلی تمامی ابعاد زندگی دانسته‌اند و بعضی دیگر مشارکت را همکاری‌های داوطلبانه مردم در برنامه‌های عمومی می‌دانند که انتظار می‌رود نقشی در توسعه ملی داشته باشند. همچنین مشارکت را دخالت قابل توجه افراد در وضعیت‌ها و کارکردهایی که موجب افزایش رفاه آنان می‌شود نیز تعریف می‌کنند. مفهوم خاص‌تر مشارکت همگانی بر اقداماتی متمرکز است که شهروندان باید انجام دهند تا از این طریق با مدیریت همکاری کنند، بر آن تأثیر بگذارند و در زمینه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری با آنان تعامل داشته باشند تا از یکسو به نیازها و خواسته‌های خود برسند و از سوی دیگر منافع عمومی تأمین گردد.

توسعه ایده مشارکت مردم در طرح‌های توسعه شهری - روستایی

در دهه‌های اخیر مفهوم مشارکت اهمیت روزافزونی یافته و در فرآیند توسعه مطرح گردیده است. مفهوم مشارکت در دوران اخیر ابتدا در اواخر دهه ۱۹۵۰ میلادی پا به عرصه ظهور گذاشت. با طرح این مفهوم این هدف دنبال می‌شد که ناکامی‌ها و شکست برنامه های توسعه، به فقدان مشارکت مردم در فرایند طراحی و اجرای این برنامه ها نسبت داده شود. در دهه ۱۹۶۰ به خاطر شور و هیجان ناشی از استعمارزدایی و استقلال سیاسی کشورهای جهان سوم و پویایی درونی توسعه، اهمیت جنبش‌های مردمی و در نتیجه اهمیت مشارکت به‌صورت مؤکدتری مطرح شد. به دنبال بحران انرژی و رکود اقتصادی دهۀ ۱۹۷۰ و پیامدهای حاصل از آن که تنزل کیفیت زندگی مردم و ناتوانی در تأمین نیازهای اساسی را به همراه داشت، ضرورت تجدیدنظر در سیاست‌ها و راهبردهای توسعه مطرح شد که در نهایت در نوزدهمین اجلاس عمومی یونسکو در سال ۱۹۷۶ به رهیافت «توسعه درون‌زای انسان‌محور» منتهی شد که هدف اصلی آن رفع نیازها و برآوردن آرزوهای مردم، به‌خصوص مردم محرومی است که در گذشته اغلب به آنان توجهی نشده است. به همین سبب توسعه بر مبنای مشارکت مردمی از اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ به‌عنوان یک مفهوم کلیدی در ادبیات توسعه مطرح گردید. دهۀ ۱۹۸۰ را دهۀ «توسعه اقتصادی با نگرش‌های جدید و طرح رهیافت‌های توسعه پایدار و حفظ محیط زیست و مشارکت» برشمرده‌اند. آخرین دهه قرن بیستم نیز «دهۀ توسعه پایدار یا دهۀ توسعۀ انسانی» و اعلام ضرورت به‌کارگیری و نهادینه کردن مشارکت مردمی در روند توسعۀ پایدار خوانده می‌شود (ارجمندنیا، ۱۳۸۰: ۳۰). بنابراین در طی دهه‌های اخیر ایده مشارکت مردمی در تهیه طرح‌های توسعه ظهور یافته و روز به روز بر اهمیت آن افزوده شده و رو به گسترش است. دلایل این امر به شرح ذیل می‌باشد:

- اهمیت یافتن نقش مردم در جوامع و پیدایش و تقویت نظام‌های مبتنی بر مردم‌سالاری
- عدم تطابق طرح‌ها و برنامه‌های توسعه با نیازها و خواسته‌های مردم
- فرایندنگر شدن (process oriented) طرح‌ها و برنامه‌های توسعه
- عدم توانایی مالی دولت‌ها برای تأمین مالی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه
- پیامد های توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی
- احساس تهدید در منافع شهروندان
- پیچیدگی فزآینده زندگی اجتماعی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

- جلوگیری از وابستگی جامعه به دولت
- اخلاق اجتماعی برنامه‌ریزی
- عدم تداوم فعالیت‌های توسعه و عمران (سیف الدینی، ۱۳۷۲: ٤)

اشکال، روش‌ها و سطوح مشارکت مردم

در قلمرو برنامه‌ریزی و طراحی می‌توان اشکال اصلی مشارکت مردم را به سه نوع اصلی تقسیم کرد:

مشارکت علمی و فنی: ارائه نظر و هم‌فکری آحاد مردم و همکاری نهادهای بخش عمومی با موسسات حرفه‌ای و تخصصی شهرسازی در زمینه تهیه طرح‌ها و برنامه‌های توسعه و عمران

مشارکت اقتصادی: کمک اقتصادی مردم در جهت پیشرفت سریع تر اهداف طرح ها و جلب همکاری و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در توسعه و عمران شهری

مشارکت اجتماعی: همکاری تشکل‌های صنفی و جمعی محلی در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه و عمران شهری، نشان دادن حس مسئولیت نسبت به آن و نظارت و پیگیری طرح‌ها

مشاوره و کسب نظر شهروندان در صورتی‌که واقعی باشد، مفید است. واقعیت آن است که میان سخن گفتن از مشارکت و شعار دادن از آن، تا عمل به مقتضیات آن و رعایت قواعد آن فاصله زیادی است. بدیهی است میان مشارکت واقعی و عمقی و مشارکت صوری و شعاری نیز تفاوت زیادی وجود دارد. به‌طور مثال، بررسی‌های نظرخواهی از شهروندان ممکن است اِطّلاعات واقعی را در اختیار تصمیم‌گیرندگان قرار دهد، ولی اگر مشارکت در آن خلاصه شود نقش زیادی در تضمین به‌کار گرفتن دیدگاه‌های شهروندان به‌طور مؤثر و جدی نخواهد داشت. به همین سبب مشارکت در مقیاس‌های مختلف و سطوح متفاوتی قابل تقسیم و دسته‌بندی است. در همین راستا نظریه‌های متعددی در زمینه برنامه‌ریزی مشارکتی و سطوح مشارکت در آن از نیمه دوم دهه ۱۹٦۰ به این سو مطرح گردیده است که ذیلاً مروری اجمالی بر آن‌ها خواهیم داشت:

نظریه شری آرنشتاین

«آرنشتاین» مشارکت را فرایند سهیم شدن مردم در قدرت جهت تأثیرگذاری بر رفتار دولت می‌داند. از نظر وی مشارکت توزیع مجدد قدرت است که در سطوح مختلف اتفاق می‌افتد. آرنشتاین هشت سطح مشارکت شهروندان را بر روی نردبانی موسوم به «نردبان مشارکت آرنشتاین» از یکدیگر تفکیک می‌کند و به نمایش می‌گذارد. پله‌های نردبان آرنشتاین،از این بخش‌ها تشکیل شده است:

۱.کنترل شهروندی؛ ۲.قدرت تفویض شده؛ ۳. شراکت؛ ٤. تسکین بخشیدن؛ ۵. مشاوره؛ ٦. اطلاع‌رسانی؛ ۷. درمان؛ ۸ . دستکاری و ظاهر فریبی.

در نهایت این ۸ پله در سه دسته کلی مربوط به موضوعات زیر تنظیم شده‌است:

الف - اشکال غیرمشارکتی که صرفاً بیانگر ظاهرفریبی از قدرت می‌باشد شامل ظاهرفریبی و درمان.

ب – درجاتی از مشارکت صوری یا محدود، مبتنی بر استراتژی‌های یک طرفه «بالا به پایین»، شامل اطلاع‌رسانی، مشاوره و تسکین‌بخشی.

ج – درجات بالای قدرت شهروندی (Susskind, Lawrence, 1984: 120).

هر چند این نردبان هشت پله‌ای از مشارکت شهروندی در واقع بیانی ساده از مفهومی بس پیچیده است، اما به روشن شدن نکته‌ای که بسیاری از افراد آنرا فراموش کرده‌اند کمک می‌کند، و آن اینکه مشارکت شهروندان، در سطوح مختلف و درجات متفاوت تحقق می‌یابد. به‌عبارت دیگر، بین وارد شدن در مشارکتی تشریفاتی و

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

ساختگی، و مشارکتی که نشانگر قدرت واقعی برای اثر گذاشتن بر نتایج فرایند مشارکت است، تفاوت وجود دارد. این نکتهٔ بسیار مهمی است که باید در تمامی برنامه‌های مدیریت شهری و حکمرانی شهری مورد توجه متخصصان برنامه‌ریزی و مدیریت و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

پل[۲]:

پل در سال ۱۹۸۸ چهار سطح را برای مشارکت در اجتماعات محلی شناسایی کرد،که به ترتیب عبارتند از:

سطح اول: تسهیم اِطّلاعات (پایین‌ترین سطح)

سطح دوم: مشاوره

سطح سوم: تصمیم‌گیری

سطح چهارم: اقدام به عمل (بالاترین سطح) (علوی تبار،۱۳۷۹: ۸۷).

اسکات دیویدسون[۳]:

با روند تکاملی سطوح و نردبان مشارکت در سال ۱۹۹۸، یکی از متخصصان برنامه‌ریزی به نام دیویدسون مدل گردونهٔ مشارکت را برای بحث مشارکت شهروندی طراحی کرد. در این گردونه سطوح مختلفی از مشارکت، بدون اینکه ترجیحی برای هر کدام قائل باشد تعیین شد. در این مدل، تصمیم‌گیری در تعاملی مستمر بین دولت و شهروندان صورت می‌گیرد (شریفیان، ثانی. ۱۳۸۰: ٤).

هرچند دیویدسون برای سطوحی که برای مشارکت بیان می‌دارد ترتیب خاصی قائل نیست و اساساً به همین دلیل از اصطلاح گردونه به‌جای نردبان استفاده می‌کند. اما به هرحال سطوح چهارگانه وی برای مشارکت عبارتند از:

۱. اطلاع‌رسانی
۲. مشاوره
۳. مشارکت
۴. توانمندسازی (همان)

دیوید دریسکل[٤]:

دریسکل انواع مشارکت را در یک نمودار دو بعدی و بر حسب میزان اختیار در تصمیم‌گیری، تقسیم بندی نموده و بدین ترتیب قلمرو مشارکت و عدم مشارکت را از هم جدا می‌کند.

- بسیج اجتماعی: زمانی اتفاق می‌افتد که از مردم خواسته می‌شود که در برنامه‌ای از قبل تدارک دیده شده شرکت کنند.
- مشاوره: زمانی اتفاق می‌افتد که برنامه‌ریزان و مسئولین نظرات مردم را جویا می‌شوند و در تصمیم‌گیری‌هایشان به آن‌ها توجه می‌کنند. مشاوره بسته به اینکه چگونه انجام می‌شود در حوزهٔ قلمرو مشارکت یا عدم مشارکت قرار می‌گیرد.
- مسئولیت‌پذیری: زمانی اتفاق می‌افتد که شهروندان به‌صورت داوطلبانه فعالیتی را آغاز می‌کنند و تصمیمات را خودشان اتخاذ کرده و محصول نهایی کار را خود تعیین می‌کنند. در این روش سطح تعامل با دیگر افراد جامعه پائین است، اما قدرت تصمیم‌گیری بالا است.
- سهیم شدن در تصمیمات: زمانی اتفاق می‌افتد که همهٔ اعضای جامعه، بدون در نظر گرفتن سن و سوابقشان فرصت می‌یابند تا در روند امور شرکت کنند و سهم برابری برای تأثیرگذاری بر تصمیمات داشته باشند (حناچی، سیمین،۱۳۸۰: ۱۲).

شرایط عمده اجرای مشارکت

شرایط اجرای مشارکت برحسب ویژگی‌های هر جامعه متنوع است، اما همه باید به سمت برنامه‌های واقعی اجتماعی که مستلزم سیاست‌گزینی اساسی است پیش روند. علاوه بر اراده سیاسی دولت، ابزارهای قانونی و نهادهای مناسب اجتماعی که مکمل فرایندهای سنتی پارلمانی و اداری باشند، شرایط دیگری نیز درباره خود شرکت‌کنندگان باید وجود داشته باشد (گائوتری، ۱۳۷۹:٦).

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

مشارکت را نمی‌توان به‌نحوی مؤثر به کار بست، مگر آنکه علاوه بر وجود اراده سیاسی در دولت، قوانین لازم و نهادها و سازمان‌های اجتماعی مناسب برای ترویج آن و برخی شرایط دیگر که به خود شرکت‌کنندگان ارتباط دارد، موجود باشد. مسؤلان باید نخست با به رسمیت شناختن حق شهروندان و بیان نظریات خود در خارج از چارچوب سنتی پارلمانی و اداری نشان دهند که برای ورود به بحث عمومی آمادگی دارند تا ظرفیت پذیرش نظام اجتماعی تقویت شود. دوم، تضمین کنند که شرایط فکری و مادی مناسب برای مشارکت از مجاری پیکار با بی‌سوادی، توسعه فرهنگی و آموزشی، توسعه اطلاع‌رسانی و ارتباطات و آموزش مداوم وجود دارد. تضمین مشارکت مردمی مستلزم حداقل چهار شرط عمده است که باید هنگام هرگونه کوشش برای نهادینه کردن مشارکت عمومی، آن‌ها را کاملاً در نظر گرفت:

الف- ایدئولوژی مشارکت (بعد هنجاری)

ب- نهادهای مشارکتی (بعد سازمانی)

ج- اطلاعات کافی

د- امکانات مادی و تخصص‌های ضروری.

همهٔ این شروط و عوامل باید به‌طور یکسان هم در دسترس مسؤولان و هم در دسترس مردم باشد (همان: ۱۵۱). اما به نظر می‌رسد علاوه بر این موارد و ضرورت وجود و احراز آن‌ها جهت تحقق مشارکت مردمی، ویژگی‌های جامعه انسانی مورد نظر و ظرفیت‌ها و استعدادهای مردمی و بومی در چگونگی و میزان بروز مشارکت نقشی اساسی ایفا می‌نماید. نهادهای فعال مردمی و یا افراد مؤثر و با کفایت که با ابعاد مختلف انسانی، فرهنگی، جغرافیایی و امکانات اقتصادی محیط آشنایی داشته و قادر باشند تا با استفاده از ظرفیت‌های محیط زیستشان تصمیمات منطقی و واقع گرایانه اتخاذ نمایند، در تحقق مشارکت مردمی نقشی غیر قابل انکار ایفا می‌نمایند. رهبران محلی آگاه و قدرتمند همواره توانسته‌اند منشأ اثرات گسترده مثبت در جوامع خود بوده و ارتقای کیفیت‌های وابسته به آن جامعه را تسریع نمایند. به نظر می‌رسد در پاره‌ای موارد حضور و وجود این افراد یا نهادها می‌تواند حتی فقدان برخی از شروط و ضروریات مشارکت را جبران نماید. در این شرایط حتی در جامعه‌ای که به لحاظ بسترهای هنجاری مشارکت و فرهنگ آن دچار نارسایی است، تحقق مشارکت مردمی امری دور از دسترس نیست. لذا می توان به شروط فوق‌الذکر ظرفیت‌ها و استعدادهای سازمان‌های مردم نهاد و رهبران محلی را نیز افزود.

نقش سازمان‌های مردم نهاد در توسعه وعمران بندر لافت

لافت و ویژگی‌های محیطی آن

روستای لافت که ساکنانش ترجیح می‌دهند آن را بندر لافت بخوانند، بر اساس تقسیمات سیاسی کشوری از توابع شهرستان قشم در استان هرمزگان است. وسیع‌ترین جزیره در این شهرستان، جزیره قشم است که مساحت آن برابر با ۱۴۹۱ کیلومترمربع بوده و توسط تنگه خوران از خاک اصلی ایران جدا شده است. این جزیره در عین حال بزرگ‌ترین جزیره در ایران و در پهنه خلیج فارس به‌شمار می‌آید. به‌طوری‌که مساحت آن ۵/۲ برابر دومین جزیره بزرگ خلیج فارس یعنی بحرین است. طول جزیره از بندر قشم، تا بندر باسعیدو در انتهای جزیره حدود ۱۱۵ تا ۱۲۰ کیلومتر بوده و عرض آن را، که در نقاط مختلف متفاوت است، به‌طور متوسط می‌توان ۱۱ کیلومتر محسوب داشت. متوسط ارتفاع لافت از سطح دریا ۱۰ متر است. بلندترین ارتفاع در محدوده این روستا، "شهرکوه" نام دارد که در شرق آن واقع است و نزدیک به ۷۰ متر ارتفاع دارد. نام شهر کوه از دیدگاه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

برخی نشان‌دهنده اهمیت شهری بندر لافت در گذشته است. از این گذشته این کوه از نظر دید و منظر و نیز استقرار برخی زیرساختها مثل تأسیسات آبی همچون آب انبار سنگی و چاه‌های طلا (تلو) از گذشته دور واجد ارزش بوده است. موقعیت سوق الجیشی و امنیتی این ارتفاعات نیز، که با وجود بقایای قلعه قدیمی در دامنه آن اهمیتی دوچندان یافته، قابل اشاره می‌باشد. اغراق نخواهد بود اگر بندر لافت را یکی از میراث‌های نادر فرهنگی ایران بدانیم که ارزش معرفی در سطح بین‌المللی را دارا است و متأسفانه تاکنون از این جایگاه محروم مانده است. این بندر تاریخی با گذشته پرفراز و نشیب و ناشناخته خود می‌تواند عرصه مطالعات میان فرهنگی قرار گیرد. در اعصار گذشته که مشکل ارتباط میان مکان‌ها مانع از تعاملات فرهنگی می‌شده بندر لافت با حوزه وسیع عملکردی‌اش، از مصب بین‌النهرین تا مصب سند و از سواحل غربی شبه قاره هند تا سواحل شرقی قاره آفریقا، فرصت آن را یافت تا با مبادله فرهنگی گسترده، سیمایی جهانی بیابد. برخی آداب و مراسم عربی – آفریقایی و عناصر معماری هندی – ایرانی نشانه‌هایی از این امتزاج فرهنگی طی قرون هستند. آثار به‌جامانده از دوران ساسانی و دوره‌های اسلامی حکایت از ریشه‌دار بودن و اهمیت این بندر در گذشته دارد. علاوه بر این‌ها موقعیت طبیعی و منحصر به‌فرد بندر لافت از بسیاری جهات برای آن امتیازات ویژه‌ای دربر داشته است. آنچه در ادامه و به‌طور مختصر از ظرفیت‌های بندر لافت به آن‌ها اشاره می‌شود، تنها بخشی از پتانسیل‌های این ناحیه است و شناخت جامع‌تر آن به مطالعات ویژه نیازمند است.

ظرفیت‌های ویژه بندر لافت

لافت سکونتگاهی است مانند تمامی شهرها و روستاهای دیگر کشور که مکان تجلی حیات انسانی و فعالیت‌های روزمره مردمی می‌باشد. اما این بندر از جهات متعددی واجد اهمیت و برخوردار از ظرفیت‌های ویژه و ویژگی‌های منحصر به‌فردی است که آن را از بسیاری روستاهای دیگر متمایز نموده و شاخص ساخته است. برخی از این ظرفیت‌ها به شرح زیر قابل اشاره می‌باشند:

موقعیت استراتژیک لافت واقع در نزدیک‌ترین نقطه ساحلی میان جزیره و ساحل هرمزگان

بزرگ‌ترین جزیره خلیج فارس با مساحتی قریب ۱۵۰۰ کیلومتر مربع و طولی بیش از یکصد کیلومتر، با تنگه‌ای با عرض کم، که در پاره‌ای نقاط تنها یک الی دو کیلومتر عرض دارد، از ساحل سرزمین مادری جدا می‌شود. بندر لافت در دماغه شمالی جزیره قشم در نزدیک‌ترین فاصله با سرزمین اصلی ایران قرار دارد و از همین‌رو از زمان‌های بسیار دور به عنوان یک کانون زیستی با اهمیت برای حاکمان منطقه مطرح بوده است.

"ت۱" موقعیت جزیره قشم و دماغه لافت نسبت به ساحل هرمزگان.

فاصله دماغه لافت تا بندر پل در ساحل سرزمین اصلی در حدود ۱/۵ الی ۲ کیلومتر است، به گونه‌ای که به‌نظر می‌رسد اولین ارتباطات و رفت و آمدها به جزیره قشم از همین نقطه انجام می‌پذیرفته و یکی از دلایل شکل‌گیری بندر لافت نیز احتمالاً همین مزیت جغرافیایی بوده است. در حال حاضر نیز به دلیل همین فاصله کم و شرایط مناسب، بسیاری از برنامه‌ریزان در سطح استان، در راهبردهای توسعه جزیره قشم، بر اقتصادی بودن انجام

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

پروژه‌هایی نظیر احداث یک پل دریایی میان بندر خمیر و دماغه لافت تأکید دارند.

جاذبه‌های محیطی و میراث طبیعی باارزش نظیر آب‌های نیلگون، ساحل زیبا، حیات وحش و جنگل‌های حرا

در آب‌ها و خشکی‌های جهان سه سیستم حیاتی از نظر تنوع زیستی از بیشترین تنوع جانوری و گیاهی برخوردارند که عبارتند از جزایر مرجانی، جنگل‌های حرا و جنگل‌های بارانی. در آب‌های پیرامونی لافت دو اکوسیستم اول و دوم وجود دارد. مهم‌ترین جاذبه طبیعی در لافت جنگل‌های حرا است که وسعت و زیبایی آن‌ها در اطراف این روستا منحصر به‌فرد می‌باشد. اکوسیستم جنگل‌های حرا که اغلب در سواحل شمالی و شمال غربی جزیره تجمع یافته، سرمنشأ زنجیره غذایی بسیاری از جانداران دریایی و خشکی به‌شمار می‌رود. محیط جنگل‌های حرا نقش بسیار مهمی در تولید مواد آلی مورد نیاز پلانکتون‌ها و فیتوپلانکتون‌های دریایی برعهده دارد. این موجودات تک سلولی نیز به نوبه خود تأمین‌کننده مواد غذایی آبزیان دیگری بوده و همین شرایط وضعیت مناسبی برای تجمع‌های جانوری در پیرامون جنگل‌های یاد شده ایجاد نموده است. علاوه بر این، مناظر بدیع در آب‌های نیلگون، کم‌عمق و آرام سواحل زیبای لافت با چشم‌اندازهایی از جنگل‌های حرا، پرندگان آبزی و حرکت یا توقف لنج‌های باری یا مسافری از دیگر جاذبه‌های لافت است که قابلیت برنامه‌ریزی و بهره‌برداری‌های وسیع را فراهم می‌سازد.

میراث تاریخی دیرپا و دارائی‌های کالبدی نظیر معماری بومی، قلعه نادری و چاه‌های طلا

در گزارش‌ها و متون تاریخی دوران اسلامی بارها به نام لافت اشاره شده است. استخری در کتاب مسالک و ممالک در نقشه‌ای که از خلیج فارس ترسیم کرده، جزیره قشم را به نام لافت نامیده است. به‌نظر می‌رسد لافت کهنه واقع در دماغه شمالی و حوالی اسکله کنونی، لنگرگاه و محل مبادله کالای کشتی‌هایی بوده که از تنگه خوران عبور می‌نموده‌اند. این شواهد همگی گویای اهمیت اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی بندر لافت می‌باشند. این پیشینه تاریخی و موقعیت ژئواستراتژیک عواملی هستند که وجود تعداد قابل توجهی از آثار تاریخی در لافت را توجیه می‌نمایند. این آثار نشان‌دهنده توانایی‌های مردم لافت در ابعاد فرهنگی، نظامی و فناوری‌های مدیریت محیط بوده است. هر یک از این آثار در صورت احیاء و مرمت و سپس معرفی صحیح می‌توانند جاذبه‌ای برای جلب گردشگران فراهم آورند.

از جمله مهم‌ترین آثار تاریخی لافت می‌توان به چاه‌های طلا اشاره نمود که در جنوب شرقی بافت قدیم بندر و در یک بستر سنگی حفر شده‌اند.

"ت۲" منظره بادگیرهای بافت تاریخی لافت.

به روایت ساکنان لافت، تعداد این چاهها در گذشته ۳٦٦ عدد بوده (به تعداد روزهای سال کبیسه) و پس از آب‌گیری آن‌ها مردم هر روز سر یکی از این چاه‌ها را باز نموده و از آب شیرین آن‌ها استفاده می‌کرده‌اند. قلعه نادری و برج‌های دیده‌بانی در نزدیکی چاه‌های طلا نیز از آثار تاریخی مهم لافت محسوب می‌شوند که به دلیل استفاده از مصالح مقاوم همچون سنگ‌های مرجانی و

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

آهکی و ملات ساروج، بخش‌های بیرونی آن به مقدار زیادی سالم مانده است. از همه این‌ها مهم‌تر، بافت سنتی لافت از ارزش های کالبدی، تاریخی آن به‌شمار می‌آید و منظره بادگیر خانه‌های لافت از زیبایی و گیرایی خاصی برخوردار است.

جاذبه‌های اجتماعی - فرهنگی نظیر مراسم اضوا، شواری و بادبان، سنت لنج‌سازی و مردمان مهمان‌نواز

دستاوردهای فرهنگی و آداب و سنن مردم هر منطقه، خاصه اگر ریشه‌های عمیق تاریخی داشته باشد، دارای جذابیت است. مردم بندر لافت از آن چنان سابقه تمدنی برخوردار بوده‌اند که بتوانند تولید کننده آداب و سنن خاص و ارزشمندی باشند. مراسم اجرای موسیقی و رقص اضوا و شواری که در اعیاد و جشن های عروسی برگزار می‌شود و یا مراسم برافراشتن بادبان که در محلی که به همین مناسبت فراهم شده اجرا می‌گردد، از جذابیت خاصی برخوردار است. لنج‌سازی و صنایع دستی مردم لافت نیز می‌توانند برای گروه‌های مختلف جذاب باشند و به‌عنوان یکی از جذابیت‌های گردشگری مورد استفاده قرار گیرند.[۵]

تجلی مشارکت خلاق مردمی در لافت

تنها تشکل مردمی سازمان یافته در لافت که بتوان آن‌را یک سازمان غیردولتی به‌حساب آورد، شورای اسلامی این بندر است که نهادی مدنی و تا حدودی مستقل محسوب شده و اعضای آن‌ها به طور رسمی و با آرای عمومی انتخاب می‌شوند. شورای اسلامی بندر لافت در سال ۱۳۷۸ همزمان با انتخابات سراسری دوره جدیدی از فعالیت خود را آغاز نمود. در حال حاضر این شورا دارای ۵ نفر عضو است که مدیریت روستا را بر عهده دارند. این شورا و در رأس آن ریاست خلاق و خوش‌فکر آن آقای اخلاصی، توانسته است با کمک اهالی نه تنها اقدامات عمرانی و خدماتی بسیاری را برای آبادی این روستا انجام دهد، بلکه با خلاقیت و تلاش و ایده پردازی، و با شناخت امکانات و ظرفیت‌های لافت و محدوده اطراف آن، گام‌های اساسی در مسیر توسعه بندر برداشته و موجبات تحول پایدار را در این مکان فراهم سازد. نکته حائز اهمیت آن است که اقدامات انجام شده توسط مردم لافت و نمایندگان آن‌ها، هم فعالیت‌های مستقل و کاملاً مردمی را دربر می‌گیرد و هم شامل فعالیت‌هایی است که ثمره همکاری، همفکری و بهره‌گیری از فرصت‌های پدید آمده در اثر اقدامات عمرانی و توسعه‌ای دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی می‌باشد. به عبارت دیگر مردم لافت هم از امکانات و ظرفیت‌هایی که دولت و نهادهای عمومی برای آنان در نظر گرفته‌اند، به صورتی هوشمندانه بهره گرفته و حتی در تغییر راستاها و چگونگی انجام آن‌ها تأثیر گذارده‌اند و هم در عین حال هیچ‌گاه در انتظار اقدامات دولتی نمانده و هر کجا لازم دیده‌اند با همت و تلاش جمعی خود، برنامه‌های توسعه و عمران روستا را به پیش برده‌اند. برای آنکه مصادیق مشارکت مردمی در لافت و تأثیرات آن در توسعه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی بندر و ساکنان آن روشن‌تر شود، لازم است به نمونه‌هایی از فعالیت‌های انجام شده در لافت و محدوده اطراف آن، که به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم با مشارکت مردم یا فعالیت‌های شورای اسلامی لافت انجام گردیده است، اشاره شود. این فعالیت‌ها در ابعاد مختلف و مقیاس‌های متفاوت انجام شده‌اند که شمه‌ای از آن‌ها که ذوق، خلاقیت، ایده‌پردازی، روشن‌بینی و آینده‌نگری اهالی لافت را نشان می‌دهد، به شرح ذیل قابل اشاره‌اند:

مشارکت مردمی در مقیاس کلان

توسعه اسکله بندر لافت - بندر پل

سال‌های طولانی زندگی و فعالیت در لافت، موجب شده تا لافتیان بینش و اطلاعات کاملی درباره مسائل، امکانات و منابع محلی خود داشته باشند. همان‌گونه که

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

در توصیف ظرفیت‌های لافت بدان اشاره شد، جزیره قشم و بندر لافت از موقعیت جغرافیایی ممتازی برخوردارند. قرارگیری در دهانه خلیج فارس و موقعیت استراتژیک نسبت به تنگه هرمز و ساحل جنوبی سرزمین ایران، از گذشته دور قشم و لافت را در معرض توجه قرار داده و هم اینک نیز لافت استعداد فراوانی برای توسعه دارد. قرارگیری در نزدیک‌ترین فاصله با ساحل استان هرمزگان و تشخیص ارزش و اهمیت این موقعیت، موجب شده تا مردم لافت به ارتباط با سرزمین اصلی از طریق اسکله لافت و توسعه این اسکله اهتمام ورزند. اسکله لافت در ۷ کیلومتری شمال بندر لافت قرار گرفته و ماشین‌های حمل کالا یا مسافرینی که با وسایل نقلیه شخصی یا عمومی به قشم سفر می‌کنند، از بندر عباس یا بنادر ساحل جنوبی هرمزگان به بندر پل آمده و توسط یدک‌کش به این اسکله انتقال می‌یابند. با وجود آنکه این اسکله با استفاده از اعتبارات و تحت مدیریت منطقه آزاد قشم ایجاد شده، اما همواره مردم لافت اداره و بهره‌برداری آن را بر عهده داشته‌اند و با درک شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و منطقه، پی‌گیر توسعه و عمران هر چه بیشتر این اسکله بوده‌اند.

برگزاری جشنواره ساحل نشینان خلیج فارس

مردم لافت و به‌ویژه شورای اسلامی لافت در سال‌های گذشته سعی نموده‌اند تا ارزش‌ها و غنای انسانی، فرهنگی و کالبدی سکونتگاه خویش را به همگان معرفی نموده و از این طریق اعتبار و هویت خود را ارتقاء بخشند. از همین رو برگزارکنندگان جشنواره ساحل نشینان خلیج فارس در سال‌های آغاز دهه هشتاد، دو سال متوالی لافت را جهت برگزاری این جشنواره انتخاب نمودند و ضمن انجام پاره‌ای اقدامات عمرانی و فرهنگی در روستا، ارزش‌های لافت را نیز با همکاری ساکنان آن به دیگران معرفی نمودند. بدین ترتیب مردم لافت توانستند با رسمیت بخشیدن به توسعه انسانی – فرهنگی خود، نقش ارزنده‌ای را در میان نقاط همجوار و هم رده ایفا نموده و درک عمیق فرهنگی و اجتماعی خود را نشان دهند.

برنامه‌ریزی و احداث مجتمع تجاری، رفاهی

شناخت جامع مردم لافت از موقعیت جزیره قشم، نقش اقتصادی و گردشگری در آن و اشراف به موقعیت ویژه و استثنایی سکونتگاه‌شان، موجب شده تا آنان اقداماتی را برنامه‌ریزی نمایند که نشان از آینده‌نگری و پیش‌بینی دقیق جهات و رویکردهای توسعه منطقه دارد. احداث یک مجتمع بزرگ تجاری، رفاهی در اندازه مجتمع‌های مشابه در شهر قشم به منظور جذب گردشگران به لافت و انتخاب هوشمندانه نقطه‌ای در حد فاصل اسکله لافت، مسیر ارتباطی به شهر قشم و بندر لافت، بدون شک تأثیرات مثبت و عظیمی را در آینده لافت خواهد داشت و با نگاه به افق‌های دورتر و ترسیم چشم‌انداز توسعه، این روستا را به یکی از نقاط کلیدی جزیره مبدل خواهد ساخت.

در واقع این مجتمع که با مشارکت جمعی مردم لافت و با مدیریت آنان در دست ساخت است، کریدور توسعه‌ای را حول محور اسکله – بندر لافت شکل خواهد داد که بهره‌گیری از موقعیت برتر و راهبردی این ناحیه را محقق ساخته و توسعه آتی لافت و زندگی بهتر برای مردمانش را نوید می‌دهد.

مشارکت مردمی در مقیاس میانی

درک اهداف طراحی و سهیم شدن جهت تحقق آن

مردم لافت و به‌ویژه اعضای شورای آن درک عمیقی از تحولات پیرامون خود دارند و به‌نظر می‌رسد چشم اندازهای وسیع‌تر از آنچه در اطرافشان می‌گذرد را مد نظر قرار می‌دهند. در جریان تهیه و اجرای طرح بهسازی بافت در این روستا، طراحان لازم دیدند به‌منظور صیانت

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

از منظر دریا و حفظ سیمای بافت و بادگیرهای آن، یک طبقه از ارتفاع کتابخانه در دست ساخت کاسته شود تا منظره هماهنگ بادگیرهای لافت مخدوش نگردد. با وجود آنکه طرح این تقاضا و پذیرش آن توسط مردم بسیار بعید به‌نظر می‌رسید، اما بینش وسیع اعضای شورای لافت و اعتقاد آنان به لزوم حفاظت از ارزش‌های کالبدی در بافت، موجب گردید تا آنان سایر مردم را نیز با خود هم‌داستان نموده و به‌رغم صعوبت کار، ستون‌های افراشته شده طبقه دوم کتابخانه را بریده و این بنا را در یک طبقه اجرا نمودند.

رخداد دیگری که نشانگر درک بالای ساکنان لافت از محیط خود و نحوه مداخله در آن می‌باشد، ارائه ایده مواجهه یکباره با منظره لافت از فراز کوه در جریان برگزاری جشنواره ساحل نشینان خلیج فارس بود. زمانی که چگونگی حرکت و ورود میهمانان جشنواره به لافت در دست برنامه‌ریزی بود، ساکنان لافت پیشنهاد نمودند تا مواجهه اولیه با بافت روستا ازضلع شمال بافت قدیم و از طریق احداث پلکان در ارتفاعات مشرف به بخش شمالی بافت صورت پذیرد. این پیشنهاد مورد پذیرش دست‌اندرکاران جشنواره قرار گرفت و منطره‌ای برای ورود اولیه به لافت انتخاب شد که از نظر زیبایی و بداعت نظیر نداشت. بدین ترتیب بار دیگر لافتی‌ها درک صحیح خود را از محیط زیستشان به نمایش گذارده و خلاقیت خود را در ایده‌پردازی برای ارتقای کیفیت‌های کالبدی محیط سکونتشان به رخ کشیدند.

تطبیق طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستا با نیازها و خواسته‌های مردم

طرح بهسازی بافت با ارزش در لافت عرصه‌ای بود برای احیای بافت این روستا و تقویت روحیه و تعلق خاطر مردم لافت به سکونتگاهشان. در جریان این طرح اقدامات عمرانی بسیاری انجام شد که از جمله آن‌ها می‌توان به احداث فضای باز مقابل محوطه کتابخانه اشاره نمود. با توجه به اینکه در طرح اولیه بهسازی برای این محوطه عملکرد یا فعالیت خاصی پیش‌بینی نشده بود، مدیریت شورای اسلامی لافت تصمیم گرفت تا با برپایی یک لنج نمادین در این محدوده، اولاً خلأ وجود نماد و نشانه در میدان اصلی لافت را جبران نماید و ثانیاً مکان مناسبی برای اجرای مراسم افراشتن بادبان که از مراسم سنتی و نمادین مردم لافت می‌باشد، فراهم نماید. این محوطه هم اینک از جذاب‌ترین مکان‌های لافت به‌شمار می‌آید.

تأمین مالی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه بافت

یکی از بدیهی‌ترین مزایای مشارکت مردم در اقدامات عمرانی، تأمین نیروی انسانی و منابع مالی طرح‌ها و برنامه‌های پیش‌بینی شده است. مردم لافت هم‌زمان با اجرای طرح بهسازی بافت، با همیاری و استفاده از تمامی منابع مالی در دسترسشان، اسکله کوچکی در کنار خیابان ساحلی و مشرف بر جنگل‌های حرا احداث نمودند. این اسکله که ساخت آن تماماً با ایده مردم و با مشارکت کامل آنان همراه بوده است، هم اکنون به منظور پهلوگیری لنج‌ها و قایق‌های باری و مسافربری مورد استفاده قرار می‌گیرد و به‌ویژه در ایام گردشگری کارایی قابل توجهی از خود نشان داده است.

مشارکت مردمی در مقیاس خرد

افزایش سطح آگاهی‌ها و ارتقای فرهنگ و سلیقه عمومی جامعه

با گذشت زمان کوتاهی پس از حضور پژوهش‌گران، معماران و برنامه‌ریزان شهری در لافت، که با شناسایی و معرفی ارزش‌های فرهنگی، محیطی و کالبدی این سکونتگاه همراه بود، مردم لافت با درکی عمیق، خیلی زود به ارزش‌های سکونتگاهشان پی برده و در همین

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

راستا بر پاسداری از ارزش‌های آن همت گماردند. با توجه به ارزش‌های بافت کالبدی بندر لافت و اهمیت بادگیرها در حفظ سیمای کالبدی روستا، شورای اسلامی لافت بخشی از فعالیت‌های خود را معطوف به نگهداری، حفاظت و مرمت این بادگیرها نموده است. این شورا ضمن آگاه نمودن مردم از اهمیت این عنصر در معماری بندر و لزوم صیانت از میراث معماری بومی لافت، حساسیت آنان را نسبت به حفاظت از بادگیرها برانگیخته و با تشویق مردم، نظر آنان را برای مرمت و تعمیر آن‌ها جلب نموده است. از این گذشته این شورا با پی‌گیری‌های بسیار، موفق شده تا منابعی را برای مرمت و بهسازی بادگیرها فراهم نماید و به‌همین منظور در اختیار مردم قرار دهد. کاشت درخت در باغچه‌های پیش‌بینی شده در طرح بهسازی و ساخت و نصب نرده برای حفاظت از آن‌ها نیز از دیگر اقدامات خودجوش مردم لافت و ثمره خلاقیت و تلاش شورای اسلامی و ارتقای آگاهی مردم روستاست. به‌طور معمول در اجرای طرح‌های هادی و بهسازی بافت، اجرای فضای سبز در مکان‌های پیش‌بینی شده و نگهداری از آن بر عهده مردم روستا گذارده می‌شود. لذا تحقق یافتن فضاهای سبز پیش‌بینی شده در گرو همت مردم برای ایجاد آن‌هاست. مردم لافت نه تنها مکان‌های پیش‌بینی‌شده جهت فضای سبز را خالی نگذارده و آن‌ها را به فضاهای سبز و باطراوت مبدل نموده‌اند، بلکه با استفاده از مصالح بومی و با طرحی ساده، اما دلچسب و زیبا، محدوده آن را محافظت نموده و از ورود حیوانات به آن جلوگیری نموده‌اند.

بهبود کیفیت طرح‌ها و برنامه‌های توسعه شهری

در هنگام اجرای طرح اصلاح معابر و بهسازی محوطه‌ها و فضاهای باز در لافت، دقت و حساسیت مردم موجب شد تا هم‌زمان با زیرسازی خیابان‌ها، برای امکانات تأسیساتی و سیستم آبیاری فضاهای سبز تمهیدات لازم اندیشیده شده و پیش‌بینی‌های مناسب صورت گیرد. مسئولین اجرایی بر این باور بودند که در صورت عدم حضور و حساسیت مردم، این اقدامات انجام نمی‌شد و بدین ترتیب به کیفیت طرح لطمه وارد می‌آمد.

پذیرش طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی توسط مردم و همراهی و ادامه مسیر توسط آنان

اجرای طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی توسط دولت و نهادهای وابسته به آن اثری مقطعی و موضعی بر روستا و حیات آن می‌گذارد. بدین مفهوم که حضور سازمان‌های دولتی در روستاها به بهانه انجام یک پروژه عمرانی است و معمولاً زمان حضور آنان نیز از طول زمان اجرای آن پروژه تجاوز نمی‌نماید. بنابراین آنچه اثربخشی اجرای اقدامات دولت در روستاها را تضمین می‌نماید و اثرات آن را پایدار می‌سازد، نه نفس عملیات عمرانی، بلکه تداوم آن‌ها توسط ساکنان روستا و بهره‌وری هرچه بیشتر و بهتر از آن‌هاست.

مردم لافت با آشنایی با اهداف پروژه‌های اجرا شده و ابعاد آن‌ها، نه تنها در بهره‌وری حداکثری از اقدامات انجام شده کوشیده‌اند، بلکه تداوم و اثربخشی آن‌ها را نیز دنبال نموده و در بسیاری موارد با تکمیل پروژه‌ها و یا اجرای پروژه‌های مکمل، به ابعاد و تأثیرات آن‌ها افزوده‌اند. احداث ساختمان دهیاری لافت بر اساس معماری بومی و در مکانی با بیشترین تأثیر بصری، ساخت سرویس‌های بهداشتی ویژه جهت استفاده مسافران وگردشگران در جوار خیابان ساحلی و محوطه لنج و راه‌اندازی و تجهیز لنج تفریحی و قایق‌های گردشگری جهت بازدید گردشگران از جنگل‌های حرا تنها گوشه‌ای از اقدامات شورای اسلامی و مردم لافت در این راستا می‌باشد.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

نتیجه

مشارکت هر چند مفهوم تازه‌ای نبوده و بشر همواره به مشارکت فزاینده تمایل داشته است اما از نیمه دوم قرن بیستم این مفهوم با نگرشی نو به موضوعی کلیدی بدل شده است. واقعیت امر این است که گذر به شیوه مشارکتی ادارهٔ امور و برنامه‌ریزی برای آن ضروری وگریزناپذیر است؛ زیرا هم ظرفیت‌ها برای مشارکت بالا رفته است و هم مسائل پیچیده‌تر از آن هستند که به وسیله افراد معدودی قابل حل باشند. گرچه درباره اهمیت مشارکت برای نیل به توزیع مجدد و مطلوب منافع توسعه، اشتراک دیدگاه وجود دارد، ولی در زمینه ماهیت و محتوای مشارکت و فرایند و چگونگی دستیابی به آن اتفاق نظر وجود ندارد و این بیشتر ناشی از وسعت دامنه مفاهیمی است که در این زمینه ارائه می‌شود. مشارکت درگیری داوطلبانه مردم در شکل‌گیری و اخذ تصمیماتی است که مستقیماً زندگی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و زمانی که از مشارکت مردم در اداره امور شهرها و روستاها سخن می‌گوییم، طیف وسیع و الگوهای متفاوتی را دربر می‌گیرد.

نگاهی به الگوهای موجود مشارکت نشان می‌دهد که این الگوها در سه راستای متفاوت قابل طبقه‌بندی‌اند. مشارکت در تصمیم‌گیری و مدیریت، مشارکت در تأمین هزینه طرح‌ها و مشارکت در تأمین نیروی انسانی شقوق و الگوهای متداول و ممکن مشارکت به‌شمار می‌روند. بررسی‌های انجام شده و نگاهی به حدود ده سال فعالیت عمرانی در بندر لافت نشان می‌دهد که ظرفیت بالای مردم لافت جهت مشارکت در امور توسعه و عمران زیستگاه خود، اثرات مثبت و فزاینده‌ای در روند پیشرفت این روستا برجا گذارده است. توانایی‌های مردم لافت و بینش عمیقشان نسبت به مسائل، امکانات و منابع موجود در محیط سکونتی خود، نه تنها مشارکت آنان را در تأمین هزینه‌ها و نیروی انسانی پروژه‌ها و اقدامات عمرانی برانگیخته است، بلکه حد بالا و مؤثر مشارکت شهروندی که سهیم شدن در قدرت تصمیم‌گیری و مدیریت بر اقدامات توسعه‌ای را شامل می‌شود، تجربه نموده‌اند. در بسیاری از موارد مردم لافت این فرصت را برای خود ایجاد نموده‌اند که در بطن فرایند برنامه‌ریزی قرار گرفته و از وزنی مساوی با تصمیم‌گیرندگان برخوردار شوند. این همان برنامه‌ریزی و طراحی مشارکتی است که در آن متخصصان دانش خود را به زبان ساده به مردم انتقال داده و مردم نیز درک خود را از محیط و اقدامات مؤثر برای تغییرات محیطی، اعلام نموده و در نتیجه برنامه‌های مناسب و اجرایی تدوین می‌گردد. نمونه لافت برای پژوهشگران و محققان حوزه مشارکت مردمی درس‌های ارزنده و آموزه‌های بسیاری دربر دارد.

پی نوشت

1. Participation
2. Paul
3. Scott Davidson
4. David Driskell

۵. رجوع شود به مطالعات مقدماتی طرح اکوموزه لافت، امتعلی و همکاران، ۱۳۸۹.

منابع

– ارجمندنیا، اصغر. سازمان غیردولتی. راهبرد مشارکت سازمان یافته. فصلنامه مدیریت شهری. سال دوم. شماره ۵. انتشارات سازمان شهرداری‌ها، ۱۳۸۰.

– اردشیری، مهیار. توسعه پایدار در مدیریت شهری. مجله مدیریت شهری. شماره ۳. سال اول. ۱۳۷۹.

– اوکلی، پیتر ، مارسدن، دیوید. رهیافت‌های مشارکت در توسعه روستایی. ترجمه منصور محمدنژاد. مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، ۱۳۷۰.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]

– حبیبی، محسن ، سعیدی‌رضوانی، هادی. شهرسازی مشارکتی کاوشی نظری در شرایط ایران. مجله هنرهای زیبا، شماره ۲٤. ۱۳۸٤.

– حسینی، علی. سازوکارهای مشارکت شهروندان در تهیه طرح‌های توسعه شهری و ارائه الگوی مناسب، مطالعه موردی: شهر رشت، رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.۱۳۸۲.

– حناچی سیمین ، مرادی مسیحی، واراز. شهرسازی مشارکتی؛ مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت شهری. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۰.

– ساروخانی،باقر. دایره‌المعارف علوم اجتماعی. تهران: کیهان، ۱۳۷۰.

– سیف‌الدینی، فرانک. مشارکت و برنامه‌ریزی توسعه. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۲.

– شریفیان ثانی، مریم. مشارکت شهروندی، حکمرانی شهری و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری. سال دوم، شماره ۸. ۱۳۸۰.

– علوی تبار، علیرضا. مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها؛ بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، جلد ۱، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.۱۳۷۹.

– علوی تبار، علیرضا. یافته‌های تجربی و راهبردها، الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها، جلد ۲. انتشارات سازمان شهرداری‌ها، ۱۳۸۰.

– علی‌الحسابی، مهران ، سوقی، محمود. بررسی زمینه های تحقق مدیریت شهری مشارکت‌گرا در شهرها . همایش ایده‌های نو در مدیریت شهری. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران،۱۳۸۷.

– کسالایی، افشین. جایگاه و نقش مدیریت مشارکتی در مدیریت شهری شهرهای جدید (شهر جدید پردیس)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۳۷۹.

– گائوتری، هوئین و همکاران. مشارکت در توسعه. ترجمه هادی غبرایی و داود طبایی، تهران: انتشارات روش، ۱۳۷۹.

– مخبر، عباس. برنامه‌ریزی محلی و توسعه روستایی. تهران: سازمان برنامه و بودجه، ۱۳٦٥.

– یاور، بیژن. شهرسازی مشارکتی و جایگاه مشارکت مردم در شهر ایرانی، واقعیات، اهداف و استراتژی‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی. تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۸۰.

- Arnstein, Sherry R. (1969), "*A ladder of citizen participation*"; AIP Journal, July 1969.

- Dutta, A.K. and P.K.Jena (1992), *"People`s Participation in development process- Role of Education"*; ITPI Journal, Sep. 1992, Vol.11, No.1(151).

- Habitat (1986**),** *Global Report on Human Settlements 1986*; United Nations Center on Human Settlements (HABITAT).

- Omiya, Pascalian J. (2000), *"Citizen Participation for Good Governance and Development at local level in Kenya"*, in: Regional Development Dialogue (RDD), Vol.21, No.1, Spring 2000, pp.194-212. United Nations center for Regional Development (UNCRD), Nagoya, Japan.

- Oosthuizen, Andreas J.G. (1984), *"Public participation in the planning and Development of Urban Areas"*, in: cities, communities and planning in the 1980, Edited by: Dan Soen , Frederick A.Lazin and Yoram Neuman. Gower publishing company, Hampshire.

- Susskind, Lawrence and Micheal Elliott (1984), *"Paternalism, conflict and corporation: Learning from citizen action and citizen participation in Western Europe"*, in: Cities, Communities and Planning in the 1980, Edited by: Dan Soen. Fredrick A.Lazin and Yoram Neumann. Gower Publishing Company. Hampshire.

- UNCHS (HaBitat), (1987)a, *The role of community participation in Human Settlements work*, Nairobi.

- UNCHS (HaBitat), (1987)b, *Post Earthquake Reconstruction in Dhawran Region*, Yemen Arab Republic, Nairobi.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-20]